

Ämnesproven i grundskolans årskurs 3

En redovisning av utvärderingsomgången 2009

www.skolverket.se

ISBN: 978-91-85545-89-6

Form: Ordförrådet AB

Omslagsbild: Thomas Henrikson

Stockholm 2010

Ämnesproven i grundskolans årskurs 3

Förord

I denna rapport redovisas utprövningsomgången av det nationella provet i årskurs 3 som genomfördes våren 2009. I rapporten redovisas överväganden som Skolverket gjorde inför utveckling av provet och utgångspunkter som har legat till grund för utformning. Översiktligt redogörs för Skolverkets insatser för implementering av nya mål och ämnesprov i årskurs 3, liksom för de synpunkter och slutsatser som framkommit vid utvärdering av genomförandet 2009.

I rapporten redovisar och analyserar de universitetsinstitutioner som har Skolverkets uppdrag att konstruera och utveckla ämnesproven i årskurs 3, vad som framkommit i lärarenkäter och elevlösningar i anslutning till ämnesproven. För avsnittet om ämnesprovet i matematik svarar Anette Skytt och Astrid Pettersson vid PRIM-gruppen, Stockholms universitet. För avsnittet om ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk svarar Barbro Hagberg-Persson vid Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

Som bilaga finns PM med resultattabeller från redovisningen av resultatinsamlingen från ämnesproven utifrån ett urval av 400 skolor.

För det inledande avsnittet svarar Maj Götefelt, Skolverket och för PM med resultattabeller svarar Linnéa Rask, Skolverket.

Vår förhoppning är att lärare, skolläda-re, huvudmän för grundskolan och övriga intresserade kommer att ha nytta av denna nationella beskrivning av genomförandet av det nationella provet med dess resultat till den egna skolan eller organisationen. Rapporten kan användas som stöd i den lokala uppföljningen och analysen av genomförandet av det första nationella provet i årskurs 3.

Stockholm i februari 2010

Tommy Lagergren
Enhetschef

Innehåll

Genomförandet av ämnesproven för årskurs 3 2009.....	8
Utgångspunkter för utvecklingen av ett nationellt prov för årskurs 3	8
Överväganden	8
Uppdrag om konstruktion och utveckling av ämnesprov.....	9
Information och implementering	9
Genomförande.....	10
Utvärdering.....	10
Kommande prov	11
Genomförandet av ämnesprov i matematik för årskurs 3 2009	14
Utgångspunkt för provutveckling och provkonstruktion	14
Utprovning, kvalitetssäkring.....	15
Ämnesprovets innehåll	15
Farhågor.....	17
Vad tyckte lärare och elever?	17
Provet och de olika delarna.....	17
Anpassning.....	19
Bedömningsstöd	20
Lärarinformationen och bedömningsanvisningarna	20
Hur lyckades eleverna?	20
Analys av elevarbeten.....	21
Inför kommande prov	27
Genomförandet av ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 2009.....	30
Större och mindre utprovningar	30
Samverkan	30
Utveckling av ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk...	31
Kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk.....	32
Anpassning av provuppgifter	33
Ämnesprovets olika delar.....	33
Elevernas självbedömning och kunskapsprofil	35
Fältstudie under ämnesprovets genomförande	36
Utvärdering av ämnesprovet	37
Vad kan vi lära inför kommande prov?	40
Bilaga	43

**Genomförandet av ämnes-
proven för årskurs 3 2009**

Genomförandet av ämnesproven för årskurs 3 2009

Utgångspunkter för utvecklingen av ett nationellt prov för årskurs 3

I november 2006 gav regeringen i uppdrag åt Skolverket att i ett första steg föreslå mål att uppnå i ämnena matematik och svenska för årskurs 3, senare även i svenska som andraspråk. I ett andra steg skulle Skolverket utforma nationella ämnesprov i dessa ämnen att kunna användas i skolor vårterminen 2009. Dessutom skulle Skolverket genomföra en nationell utvärdering av elevernas måluppfyllelse i samband med att provet genomfördes vårterminen 2009.

Skolverket har samordnat regeringsuppdragets olika delar genom att till viss del använda gemensamma referensgrupper av lärare, lärarutbildare och forskare. Flera av dessa personer har efter arbetet med förslagen till mål på olika sätt deltagit vid utveckling och konstruktion av provet i samarbete med de universitet som på uppdrag av och i samarbete med Skolverket utvecklar och konstruerar nationella ämnesprov.

Överväganden

Hur kan elever i början av sin kunskapsutveckling visa sin kunskap? En viktig utgångspunkt i Skolverkets arbete har varit att tydliggöra hur kunskap hos yngre elever kan bedömas. Skolverket har kunnat använda sig av erfarenheten från utveckling av nationella prov i årskurs 5, vilket har varit värdefullt vid provkonstruktion för en ännu yngre åldersgrupp. I förberedelsearbetet har Skolverket tagit del av erfarenheter av prov och kunskapsutvärderingar för elever i de första skolåren från andra länder samt från internationella undersökningar, bland annat PIRLS, en undersökning av elevers läsförmåga i årskurs 4 i ett fyrtiotal länder. Skolverket vände sig också till Finland som tidigare genomfört en nationell kunskapsutvärdering med ett urval elever i början av höstterminen i årskurs 3. Erfarenhet från denna utvärdering visar att format och innehåll, tidsåtgång, omfattning och organisation vid utvärdering och prov är särskilt viktigt att ta hänsyn till för denna elevgrupp.

Utifrån dessa överväganden formulerades ett förfrågningsunderlag till flera universitet och högskolor om uppdraget att konstruera och utveckla ett nationellt ämnesprov.

Uppdrag om konstruktion och utveckling av ämnesprov

Efter bedömning av inkomna svar gick uppdragen för utveckling och konstruktion av ämnesproven till Stockholms universitet, PRIM-gruppen och Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk.

I uppdraget betonades att ämnesprovet ska:

- vara ett stöd för lärarens bedömning av elevers måluppfyllelse och pröva hur väl den enskilde eleven har uppnått målen
- ge underlag för en kunskapsprofil i syfte att stödja kunskapsutvecklingen mot målen
- kunna användas i uppföljande och utvärderande syfte på olika nivåer
- kunna infogas på ett naturligt sätt i undervisningen och bestå av uppgifter som känns bekanta för eleverna
- ifråga om format, innehåll och tidsåtgång ta hänsyn till elevernas ålder och varierande utveckling.

Skolverkets erfarenhet är att det tar mellan 1,5 och 2 år för att utveckla och konstruera ett nationellt prov. Den tiden behövs för analys av styrdokument, ta fram ramar för provkonstruktion, konstruera uppgifter och genomföra omfattande utprövningar. Konstruktionsarbetet påbörjades av institutionerna i slutet av 2007 utifrån de förslag till mål som Skolverket då redovisat till regeringen. Då målen beslutades av regeringen i juni 2008, konstruerades några nya uppgifter i vissa av delproven eftersom vissa mål hade förändrats. I kommande avsnitt beskrivs utvecklingen av proven i respektive ämne.

Information och implementering

Skolverket har på olika sätt arbetat för att informera huvudmän, skolor och lärare om mål och prov i årskurs 3. Genom brev och broschyrer i utskick till skolor samt med informations- och stödmaterial på skolverkets webbplats har Skolverket informerat för att skapa förtroendet om målen och proven. Informationen har även vänt sig till föräldrar med barn i årskurs 3. Skolverket inbjöd under hösten 2008 till sex konferenser runt om i landet om mål och prov i årskurs 3 för ansvariga för implementering på skolor och hos huvudmän. Informationsmaterial om ämnesproven togs fram till konferenserna som man utgick ifrån vid presentationerna.

Genomförande

Provet skickades till skolorna i slutet av februari för att genomföras under den förskrivna perioden 16 mars–15 maj 2009. Provet genomfördes i en utprovningssomgång för att se hur ett nationellt prov för denna åldersgrupp fungerar. Synpunkterna på ämnesproven från utprovningssomgången som framkommit i lärarenkäten, redovisas längre fram i rapporten.

Utvärdering

Det övergripande intrycket är att genomförandet har fungerat väl. Skolverket har följt genomförandet genom olika besök hos huvudmän och skolor. Reaktionen och synpunkter har visat att provet mottagits positivt av både elever och lärare. Eleverna har engagerats av den äventyrsberättelse som hör till provet. Det har bidragit till att provsituationen har tonats ned. Lärare har framfört att provet varit omfattande och att det varit mycket att hantera. Andra lärare har framfört att tack vare att provet varit omfattande har det gett en tydlig bild av elevens kunskap. Synpunkter har också framförts på att provet levererats till skolan alltför nära provperiodens början och att det varit svårt att hinna med utvecklingssamtal efter att provet genomförts och innan vårterminens slut. Genom att provet genomförts i en utprovningssomgång har skolorna getts möjlighet att utveckla rutiner för planering och genomförande av det nationella provet i årskurs 3 inför kommande år.

Skolverket genomför under 2009 och 2010 en nationell utvärdering av införandet av mål och prov i årskurs 3 genom intervjuer och enkäter för att få syn på effekter av dessa förändringar. Utvärderingen redovisas i sin helhet i slutet av 2010.

Skolverket gav Statistiska centralbyrån i uppdrag att samla in elevresultat från ämnesproven från ett urval på 400 skolor våren 2009. Resultatet, som ger en nationell bild av elevers måluppfyllelse, presenterades i slutet av oktober 2009. Våren 2010 planerar Skolverket en totalinsamling av resultaten från ämnesproven i årskurs 3 i likhet med de insamlingar som genomförs från proven i årskurs 5 och 9.

Resultaten från årets insamling redovisas som bilaga i denna rapport. I redovisningen av resultatet framkommer skillnader i resultat mellan flickor och pojkar och att föräldrars utbildningsnivå har stor betydelse för elevers resultat på provet. Se vidare institutionernas kommentarer till resultatet för respektive ämnesprov i denna rapport.

Kommande prov

Inför genomförandet vårterminen 2010 sker vissa förändringar utifrån bland annat synpunkter som framkommit i enkäter och utvärderingar. Provet kommer att innehålla något färre delprov än föregående år samtidigt som mål som inte prövades 2009 ska prövas. Utformningen av hela provmaterialet förändras från att ha varit samlade i en pärm till att bestå av separata lärarhäften för information och bedömning vilket ska ge en bättre överblick av materialet. Upptryckt elevmaterial finns att beställa för att underlätta skolornas hantering av provet samt för att stärka likvärdigheten i genomförandet och säkerheten kring provet.

**Genomförandet av
ämnesprov i matematik
för årskurs 3 2009**

Genomförandet av ämnesprov i matematik för årskurs 3 2009

Astrid Pettersson och Anette Skytt vid PRIM-gruppen, Stockholms universitet

PRIM-gruppen har på Skolverkets uppdrag utvecklat och konstruerat ämnesprovet i matematik i årskurs 3. I Skolverkets överenskommelse med PRIM-gruppen står att provet har följande övergripande syfte och funktion. Ämnesprovet i matematik ska

- pröva hur den enskilde eleven har uppnått målen i matematik för årskurs 3,
- stödja elevens kunskapsutveckling mot målen i grundskolan,
- kunna användas i uppföljande och utvärderande syfte såväl på skolnivå som på kommunal och nationell nivå.

Utgångspunkt för provutveckling och provkonstruktion

Arbetet med att utveckla och konstruera ämnesprovet inleddes med att tolka och föra diskussioner kring målen. Under en relativt lång tid var vi tvungna att ta hänsyn till att målen för årskurs 3 inte var klara. De blev fastställda först sommaren 2008.

Vid arbetet med utveckling och konstruktion av materialet har, förutom PRIM-gruppens medarbetare, ett antal olika grupper och experter varit involverade. I dessa grupper har såväl forskare, lärarutbildare som verksamma lärare i de tidiga skolåren varit representerade. En av dessa grupper är en konstruktionsgrupp. De har tillsammans med PRIM-gruppen arbetat med att utifrån mål att uppnå för årskurs 3 välja ut de områden som ska prövas i 2009 års prov och att konstruera uppgifter till dessa. I matematik finns det många och olika mål att uppnå. För att inte materialet ska bli alltför omfattande prövar inte det nationella provet alla mål varje år. Vissa mål kommer att återkomma i provet medan andra byts ut. Konstruktionsgruppen har också utifrån resultaten från utprovningarna utformat bedömningsanvisningar för uppgifterna.

Ämnesprovet ska fylla flera syften. Det ska dels vara ett stöd för lärarens bedömning av elevers visade kunskaper i relation till mål att uppnå för årskurs 3, dels fungera som ett stöd för bedömning i formativt syfte (bedömning *för* lärande) av elevers visade kunskaper i matematik. Detta innebär att provet ska vara ett stöd till läraren för att se vad eleven behöver koncentrera sitt lärande i matematik på och vad lärarens undervisning ska fokusera. Dessutom används provet för nationell resultatinsamling och utvärdering.

Med hänsyn till åldersgruppen består materialet av många mindre omfattande delprov. Tanken är att fler korta delprov ska passa åldersgruppen bättre än färre och längre. För att skapa en positiv känsla för eleverna inramas ämnes-

provet av en berättelse som handlar om två barn, Nova och Troj. När de ska leta efter mosters försvunna hund upplever de olika äventyr med en ”äventyrsmaskin”.

Utprovning, kvalitetssäkring

Flera utprovningar med efterföljande analyser har gjorts i arbetet med materialet. I en första utprovning har lärare som anmält intresse av att medverka i utprovningar för det kommande ämnesprovet deltagit. Därefter har en större, mer omfattande, andra utprovning med ett slumpmässigt urval, ca 300 elever per delprov ägt rum. Utifrån detta material har vi gjort utförliga, strukturerade kvalitativa och kvantitativa analyser av elevarbeten. Därefter genomfördes en begränsad utprovning av reviderade delprov samt några nya uppgifter. Utifrån kvalitativa analyser av elevarbeten ändrades några uppgifter inför utarbetande av det slutgiltiga materialet. Slutligen gjordes en utprovning i en klass (skolår 4) av hela elevmaterialet och bedömningsanvisningarna då också en medarbetare från PRIM-gruppen deltog under utprovningen av delproven för att se hur materialet som helhet genomfördes och uppfattades av elever och lärare. För ytterligare kvalitetssäkring av materialet bedömde tre yrkesverksamma lärare i årskurs 3 samtliga elevarbeten från denna utprovning med hjälp av bedömningsanvisningarna.

Vid analyser av uppgifterna har fokus dels lagts på elevarbeten som tydligt visar på brister eller missuppfattningar, dels på att hitta elevlösningar på kvalitativt olika nivåer. De kvalitativa analyserna av elevarbetena utgör grunden för utarbetandet av bedömningsanvisningarna.

I arbetets slutskede genomfördes ett kravgränsmöte tillsammans med forskare, lärarutbildare och verksamma lärare som är väl bekanta med åldersgruppen. Vid detta möte diskuterades kravgränser för måluppfyllelse på respektive delprov.

En viktig del i utvecklingen av ämnesprovet i matematik över tid är synpunkter från lärare som använt provet, därför finns en utförlig lärarenkät med i materialet.

Ämnesprovets innehåll

Ämnesprovet i matematik består av nio delprov varav två par-/gruppuppgifter och ett spel. Provet är utformat så att eleverna möter uppgifter i varierad form, alltifrån ”nakna sifferuppgifter” till mer omfattande kontextbundna uppgifter. Eleverna får också möjlighet att visa kunskap i matematik med hjälp av olika uttrycksformer. Provet innehåller också en del för självbedömning, ”Jag och matematik”, där eleverna ska ange hur säkra de känner sig i vissa situationer då de ska använda matematik. Genom att se hur eleven bedömer sig själv och därefter relatera till hur eleven klarat motsvarande delprov får läraren en upp-

fattning om hur väl elevens självvärdering överensstämmer med elevens visade kunskaper. Självbedömningen kan främst hänföras till kursplanens första mål att sträva mot: *Skolan skall i sin undervisning i matematik sträva efter att eleven utvecklar intresse för matematik samt tilltro till det egna tänkandet och den egna förmågan att lära sig matematik i olika situationer.*

Delprov B *Maskinen* är en gruppuppgift i samverkan med svenska/svenska som andraspråk, där det finns möjlighet att göra en bedömning av elevernas prestationer i både matematik och svenska/svenska som andraspråk. I matematik prövas om eleven utifrån instruktion kan bygga ett tredimensionellt objekt (äventyrsmaskinen). I anslutning till detta delprov görs Delprov C som är en paruppgift. Delprovet prövar i vilken utsträckning eleverna kan beskriva, jämföra och namnge vanliga två- och tredimensionella geometriska objekt. De ska också kunna göra enkla lägebestämningar samt rita och avbilda enkla tvådimensionella figurer.

Delprov D handlar om geometriska figurer och deras egenskaper och ska göras individuellt. I delprovet prövas om eleven kan beskriva, jämföra och namnge vanliga två- och tredimensionella objekt.

I Delprov E och F *Räkna i huvudet* får eleven visa i vilken utsträckning han/hon kan räkna i huvudet inom addition och subtraktion. Det som skiljer delarna åt är att i Delprov E finns enbart ”nakna sifferuppgifter” medan det i Delprov F finns uppgifter med kontext. I några uppgifter i dessa delprov vill vi att eleven ska förklara hur de vet att svaret de skrivit är rätt. Eleven kan då visa olika lösningar med förklaringar i ord, bild, med symboler eller med både ord och symboler. Både Delprov E och Delprov F ska göras individuellt av eleven.

I Delprov G prövas om eleven kan addera och subtrahera tal med hjälp av *skriftliga räknemetoder* och har kunskap om att använda det matematiska symbolspråket. Eleverna arbetar individuellt med delen.

Delprov H innehåller uppgifter som handlar om *vad de fyra räknesätten står för*. Eleverna arbetar individuellt med uppgifterna. Detta delprov kommer att beskrivas mer ingående utifrån dels vad eleverna har visat dels utifrån lärares synpunkter på delen.

Delprov I, *mätning*, handlar om att göra enkla jämförelser av olika längder och att uppskatta och mäta längder. Uppgifterna gör eleverna individuellt. Till delprovet används en avbruten linjal. Att linjalen är trasig beror på att eleverna måste ha förstått mätandets idé för att kunna mäta med en linjal som inte börjar på noll.

Delprov J, *Spelet*, handlar om taluppfattning och görs i grupp. I delprovet prövas om eleven kan läsa och skriva tal samt ange talens värde och om eleven kan jämföra och storleksordna tal inom heltalsområdet 0–1 000. Under tiden som eleverna spelar ska läraren lyssna på eleverna och anteckna sina iakttagel-

ser av elevernas visade kunskaper. För att dokumentera sin bedömning finns ett bedömningsunderlag till stöd. Varje elev för in sina svar i ett särskilt protokoll. Bedömningen sker av elevens individuella prestationer.

Farhågor

I informationen till läraren beskrivs *att för eleven ska materialets ”provkaraktär” tonas ned genom att materialet så mycket som möjligt integreras i den dagliga undervisningen* (vara ett naturligt inslag). I lärarenkäterna där lärare kommenterat detta beskriver de att det är svårt att få ämnesprovet till ett naturligt inslag i undervisningen.

Med hänsyn till elevernas ålder var det viktigt att ha många men korta delprov. Inramningen med att läraren läser en berättelse och att klassen efter arbetet med respektive delprov fick en nyckel att sätta upp var också ett viktigt inslag. Lärares svar på enkäter visar att detta var oerhört positivt för hur eleverna upplevde provsituationen.

Ämnesprovet upplevdes av många lärare som mycket omfattande. Eftersom det är många mål att uppnå i matematik och många korta delprov blev materialet omfattande trots att inte alla mål för årskurs 3 prövas i provet.

Vad tyckte lärare och elever?

Lärarna fick besvara en enkät för att vi skulle se hur de och deras elever uppfattat ämnesprovet. Det är ett viktigt arbete i provutvecklingen att få ta del av lärares och elevers synpunkter. Drygt 3 700 lärare har besvarat enkäten.

Provet och de olika delarna

Drygt 90 procent anser att ämnesprovet som helhet var bra eller ganska bra. De anser att det var omväxlande med varierande, lagom svåra uppgifter. De uppger också att eleverna tyckte ämnesprovet var roligt att arbeta med. Däremot menade nästan hälften av lärarna att provet var alldeles för omfattande. Drygt 90 procent uppskattade berättelsen om Nova och Troj. Den uppskattades också av eleverna. Berättelsen har bidragit till att få en avspänd provsituation för eleverna och att knyta ihop de olika delproven. En klar majoritet av eleverna, nästan 80 procent, var enligt lärarna i huvudsak positiva till provet och många lärare uppger att eleverna tagit sig an uppgifterna med stort allvar. Några lärarröster om provet som helhet:

”Det ger en bra bild av hur eleven och gruppen når målen. Tydlig bild på vad eleven behöver träna mer på.”

”För omfattande prov på för kort tid.”

Några lärarröster om berättelsen om Nova och Troj:

”Lusten för matte ökade, ökade intresset för provet.”

”Lugn och koncentration följde med berättelsen.”

”Krystad historia. Något barnslig.”

Nästan 80 procent anser att det är bra eller ganska bra att det finns gemensamma uppgifter med svenska/svenska som andraspråk i ämnesprovet.

Lärarna fick också ta ställning till hur bra de tyckte att de olika delarna var. Översikten visar hur stor andel i procent som ansåg att respektive del var bra eller ganska bra.

Tabell 1. Lärarsynpunkter att de olika delproven var bra eller ganska bra, angivet i procent

Självbedömning	91
Delprov B, Rumsuppfattning	88
Delprov C, Rumsuppfattning	89
Delprov D, Geometriska figurer	95
Delprov E, Huvudräkning	97
Delprov F, Huvudräkning	94
Delprov G, Skriftliga räknemetoder	91
Delprov H, Förståelse av de fyra räknesätten	75
Delprov I, Jämförelse, mätning av längd	80
Delprov J, Taluppfattning	82

Det delprov som prövar om eleven kan beskriva, jämföra och namnge vanliga två- och tredimensionella objekt (Delprov D) och de delprov som prövar om eleven kan räkna i huvudet inom addition och subtraktion med och utan kontext (Delprov E och Delprov F) har uppskattats mest av lärarna. Nästan lika stor andel av lärarna har angett att delprovet som prövar om eleven kan addera och subtrahera med hjälp av skriftliga räknemetoder är bra eller ganska bra (Delprov G) liksom gruppuppgiften och paruppgiften i geometri (Delprov B och C). Delprovet som handlar om mätning (Delprov I) har en lägre andel lärare ansett vara bra eller ganska bra. Det är till detta delprov som eleverna skulle använda en avbruten linjal, för att de skulle kunna visa om de förstått mätandets idé. En del lärare ansåg att eleverna blev lurade av att linjalen var trasig och att det hade varit bättre med en hel linjal. Det delprov som minst

andel lärare ansåg vara bra eller ganska bra var Delprov H där eleverna ska visa att de vet vad de olika räknesätten står för. De lärare som uppskattar detta delprov menar att det är bra uppgifter, men de var annorlunda än vad eleverna är vana vid.

”Vi har inte hunnit arbeta så mycket med division, så att eleverna är förtrogna med det.”

”Många elever låste sig vid att det var så höga tal, trots att de inte behövde göra några uträkningar.”

Gruppuppgiften Spelet (Delprov J) handlar om taluppfattning.

”Mycket uppskattat, de ville göra det vid flera tillfällen.”

”Spelet var inget riktigt spel och eleverna valde att bara dela ut frågor så de kunde fylla i sitt papper.”

Så gott som alla lärare anser att självbedömningen var bra eller ganska bra.

”Självbedömningen var svår för eleverna men intressant för oss.”

”Bra att eleverna själva fick bedöma sina kunskaper.”

Lärarna fick också ta ställning till svårighetsgraden för respektive delprov. För alla delprov utom tre ansåg minst 85 procent att respektive delprov hade lagom svårighetsgrad. För Delprov H, där eleven skulle visa att de vet vad de olika räknesätten står för var det bara hälften av lärarna som tyckte att svårighetsgraden var lagom. Ungefär en lika stor andel ansåg att delprovet var för svårt. En anledning till att lärarna tyckte att det var ett svårt delprov var att de inte hunnit arbeta tillräckligt med multiplikation och division. När det gäller Spelet och det delprov som prövar mätning (Delprov I) ansåg drygt 70 procent att svårighetsgraden var lagom. 17 procent ansåg att Delprov I var för svårt medan drygt 20 procent ansåg att Spelet var för lätt.

Anpassning

Nästan 70 procent har anpassat provet för elever i behov av särskilt stöd. Dessa elever har exempelvis fått berätta muntligt hur de har löst uppgifterna, de har fått läshjälp och ibland skrivhjälp, de har fått arbeta med speciallärare eller modersmållärare eller de har fått arbeta betydligt längre tid med delproven än övriga elever. Överlag tycker lärarna att ämnesprovets olika delar har fungerat bra eller ganska bra för de elever som behöver särskilt stöd (78 procent har svarat bra eller ganska bra).

Bedömningsstöd

Ett av syftena med ämnesprovet är att lärarna ska få stöd i sin bedömning. Drygt 80 procent anser att de har fått stort eller visst stöd av ämnesprovet vid bedömningen av elevernas kunskaper i matematik. Knappt två procent har inte fått något stöd alls.

*”Jag såg tydligt vad jag ska arbeta mer med. Mätningen var extra bra!
Jag hittade mina och barnens ’fällor’.”*

”Man ser tydligt vilka som inte når målen.”

”Visste redan innan.”

Det intressanta i lärarnas svar är att om lärarna anser att resultatet på provet bekräftade det de redan visste drar lärarna olika slutsatser. En del menar att provet har gett stort stöd i bedömningen medan andra anser att det inte gett något stöd alls. För drygt 60 procent av lärarna har resultatet av ämnesprovet förändrat lärarnas uppfattning om vad några elever kan i matematik.

Knappt 20 procent av lärarna har ensamt bedömt elevernas prestationer på ämnesprovet. Övriga har samarbetat om bedömningen i större eller mindre utsträckning, alltifrån att bedöma några svårbedömda lösningar tillsammans till att hela provet har bedömts tillsammans med kollega.

Nästan 90 procent anser att kravnivåerna åtminstone i stort sett är rimliga. Lärarna nämner att kravnivåerna varit ojämna mellan de olika delproven.

Lärarinformationen och bedömningsanvisningarna

Så gott som alla lärare anser att lärarinformationen har gett tillräcklig information för att kunna genomföra ämnesprovet. Däremot menar många att pärmen var rörig och det var svårt att hitta i den. Det var också mycket att sätta sig in i.

Även när det gäller bedömningsanvisningarna är huvuddelen av lärarna nöjda. Ungefär 90 procent anser att bedömningsanvisningarna har gett tillräckligt underlag för att kunna bedöma elevernas arbeten.

Hur lyckades eleverna?

Resultaten som redovisas grundar sig dels på Skolverkets insamling av drygt 10 000 elevresultat, dels på kvalitativa analyser av cirka 200 slumpvis utvalda elevarbeten för några av delproven. Vid en jämförelse mellan resultaten från Skolverkets insamling och från det mindre urvalet visar det sig att det mindre urvalet har ett något bättre resultat på delprovsnivå. Orsaken till detta är troligtvis att för att få vara med i det mindre urvalet måste eleven ha gjort samtliga delprov. Av erfarenhet vet vi att i bortfallsgrupper, här på delprovsnivå, är resultatet sämre än i övriga deltagande grupper.

Vid tolkning av elevernas resultat på de olika delproven är det viktigt att komma ihåg att de lärare vars elever genomförde provet bara under drygt en termin haft tillgång till de mål som provet skulle pröva.

De delprov som eleverna klarat bäst var de som prövar taluppfattning (J), rumsuppfattning (BC), beskrivning och jämförelse av geometriska figurer (D) och huvudräkning (EF). Där har något mer än 90 procent av eleverna klarat respektive kravnivå. Delprovet (I) som prövar elevernas kunskaper i mätning har cirka 85 procent klarat kravnivån och delprovet (G) som prövar skriftliga räknemetoder har en något mindre andel klarat. Det svåraste delprovet (H) var det som prövar om eleverna kan vad de olika räknesätten står för. Detta delprov klarade cirka 75 procent av eleverna. Det finns ingen större skillnad mellan flickors och pojkars resultat på de olika delproven.

Det kan vara intressant att också se hur många procent av eleverna som har fått alla poäng på respektive delprov. Maxpoängen varierar mellan 7 och 39 poäng. Två av de tre delproven där de flesta elever har uppnått kravnivån är också de delprov som störst andel elever har erhållit maxpoäng, 70 procent på delprovet om taluppfattning och 60 procent på delprovet om geometriska figurer. Det tredje delprovet, som prövar huvudräkning har maxpoäng 39, som 15 procent av eleverna har fått. Det svåraste delprovet har maxpoängen 9 som knappt 20 procent av eleverna har fått. Lika stor andel har maxpoäng (14p) på delprovet om skriftliga räknemetoder. Nästan hälften har fått maxpoäng (8p) på det delprov som prövar rumsuppfattning. Cirka 40 procent har fått maxpoäng (9p) på delprovet, där eleverna skulle jämföra och mäta längd.

Om vi gör en kunskasprofil över elevernas resultat, så visar den att elevernas starka sidor ligger framförallt i taluppfattning och att kunna beskriva och jämföra geometriska figurer samt rumsuppfattning men svagheter ligger i att veta vad de olika räknesätten står för.

Analys av elevarbeten

Huvudräkning

Två av delproven prövar huvudräkning. Ett av dessa innehåller nästan uteslutande uppgifter utan text. Ett vanligt felsvar på uppgiften $17 = 14 + \underline{\quad}$ är 31, som cirka 15 procent angett. De har alltså adderat talen 17 och 14 i stället för att exempelvis resonera ”vad ska jag lägga till 14 så att det blir 17”. Ett felsvar på uppgiften 101–99 är 1, som 5 procent har angett. Troligtvis resonerar de eleverna att det finns bara ett tal emellan 101 och 99 och har därför gett svaret 1.

Skriftliga räknemetoder

Kontexten till uppgifterna i delprovet som prövar om eleverna kan visa kunskaper i att använda skriftliga räknemetoder är en affär. I fönstret finns ett antal

saker och varje sak är försedd med ett pris i enheten pix. För varje uppgift ska eleverna både ge ett svar och visa hur de räknat. Det är vanligare att eleverna använder skriftlig huvudräkning än uppställning när de löser uppgifterna.

Den lättaste uppgiften som så gott som alla (97 procent) både gett rätt svar till och visat en lösning som är godtagbar, är den där Nova köper 2 askar med färgpennor och eleverna ska räkna ut hur mycket de kostar tillsammans. På bilden finns en uppgift om att en ask kostar 24 "pix".

Bland de svåraste uppgifterna är den där Troj köper 1 sax, 1 rep och 1 mugg och eleverna ska beräkna hur mycket dessa saker kostar tillsammans. De ska komma fram till att tre olika priser ska adderas (17, 28, 37). 86 procent har gett rätt svar och 68 procent har både gett rätt svar och godtagbar lösning. Till denna uppgift finns en deluppgift där eleverna ska beräkna hur mycket Troj ska få tillbaka när han betalar de tre sakerna då han lämnar fram 200 "pix". Den deluppgiften lämnade 71 procent av eleverna ett korrekt svar till och 41 procent lämnade både ett korrekt svar och en godtagbar lösning. Eleverna fick inte på denna uppgift eller på andra uppgifter i ämnesprovet använda mini-räknare. De måste alltså utan hjälpmedel kunna beräkna $17+28+37=82$ liksom $200-82$.

Troj köper 1 sax, 1 rep och 1 mugg.
Hur mycket kostar dessa saker tillsammans?
Visa hur du räknar.

Eleven räknar total och ental för sig

sax + mugg
 $10+30=40$
 $7+7=14$
 $40+14=54$

+ repet
 $50+20=70$
 $70+12=82$
 $4+8=12$

Troj köper 1 sax, 1 rep och 1 mugg.
Hur mycket kostar dessa saker tillsammans?
Visa hur du räknar.

Eleven använder uppställning

$$\begin{array}{r} 17 \\ 28 \\ +37 \\ \hline 82 \end{array}$$
 82 svare pix.

När Troj ska betala sakerna lämnar han fram 200 pix.
Hur mycket får han tillbaka?
Visa hur du räknar.

Eleven minskar först med
80 och därefter med 2

$$200 - 80 = 120 - 2 = 118$$

När Troj ska betala sakerna lämnar han fram 200 pix.
Hur mycket får han tillbaka?
Visa hur du räknar.

Eleven kan ha tänkt skillnaden mellan
200 och 82 och "fyller först upp" med
8 sedan 10 och därefter med 100.

$$200 - 82 = 8 + 10 + 100 = 118$$

Förklara räknesätten

I det delprov som både lärarna tyckte och som också resultaten visade var det svåraste delprovet, skulle eleverna kunna förklara vad de olika räknesätten står för och deras samband. Delprovet handlar bara om division och multiplikation. Många lärare har påpekat att dessa två räknesätt har många elever inte blivit förtrogna med i årskurs 3. Målet prövades på olika sätt. Ett sätt var att eleverna fick en uppgift och de skulle genom att sätta ett kryss i en ruta markera vilket uttryck som ger rätt svar. Var och en av dessa uppgifter löste drygt 70 procent av eleverna rätt.

Introduktionen till uppgifterna 1–3 är ”Nova och Troj har en miniräknare. Du ska kryssa för de knappar som Nova och Troj ska trycka på för att få det att stämma.”

1. Nova och Troj hämtar 12 påsar. De lägger 36 stenkulor i varje påse. Nova och Troj vill veta hur många kulor det finns i de 12 påsarna tillsammans.

Hur kan de räkna för att det ska bli rätt?

Sätt ett kryss.

$12 + 36 =$

$36 - 12 =$

$12 \cdot 36 =$

$\frac{36}{12} =$

Det rätta alternativet är alternativ tre, multiplikation, som 73 procent av eleverna kryssat för. 15 procent har kryssat för det fjärde alternativet, division, 8 procent har kryssat för det första alternativet, addition och endast 3 procent har kryssat för alternativ två, subtraktion.

2. Det finns 96 stora glaskulor. Nova och Troj har 8 påsar som de ska lägga kulorna i. De lägger lika många i varje påse. Nova och Troj vill veta hur många kulor det kommer att vara i varje påse. Hur kan de räkna för att det ska bli rätt? Sätt ett kryss.

$8 + 96 =$

$96 - 8 =$

$8 \cdot 96 =$

$\frac{96}{8} =$

78 procent har kryssat för det rätta alternativet, divisionen. 11 procent har kryssat för multiplikationen, 7 procent additionen och 4 procent subtraktionen.

3. Nova och Troj hittar 144 små glaskulor. De lägger dem i påsar, så att det blir 24 glaskulor i varje påse. Hur många påsar behöver Nova och Troj? Hur kan de räkna ut det för att det ska bli rätt? Sätt ett kryss.

$24 + 144 =$

$144 - 24 =$

$24 \cdot 144 =$

$\frac{144}{24} =$

73 procent har angett det rätta alternativet, divisionen, 12 procent subtraktionen, 10 procent multiplikationen och 5 procent additionen.

Till dessa uppgifter har vi valt höga tal för att eleven ej ska räkna ut svaret. De ska endast förstå vilket räknesätt som passar till uppgiften. Anledningen till att detta delprov upplevdes som det svåraste kan bero på att målen att uppnå

i matematik för åk 3 är nya och lärare har genom att tidigare fokuserat målen att uppnå i årskurs 5 troligtvis väntat med att undervisa om multiplikation och division. Lärare uttrycker också att uppgifterna är obekanta för eleverna. De är vana att de ska räkna ut svaret på uppgifter de möter.

Ett sätt att pröva förståelsen för räknesätten är att låta eleverna skriva en räknehändelse. Det fanns två räknehändelser. I den ena skulle eleverna skriva en räknehändelse till $12/4 = 3$. Det klarade 63 procent av eleverna på ett fullt godtagbart sätt. De flesta använde sig av delningsdivision, att dela upp 12 i 4 lika stora delar. Några enstaka använde innehållsdivision utifrån hur många gånger 4 går i 12.

Skriv en räknehändelse om Nova och Troj som passar till

Elevarbetet visar en delningsdivision

$$\frac{12}{4} = 3$$

nova och troj har 12
kuler och 4 påsar kvar.
hur många kuler
blir det i varje påse.
svar: 3 kuler

Skriv en räknehändelse om Nova och Troj som passar till

Elevarbetet visar en innehållsdivision

$$\frac{12}{4} = 3$$

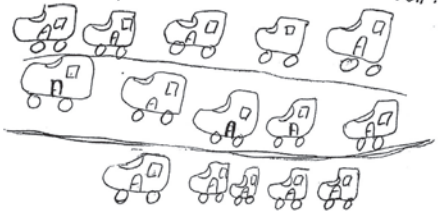
nova och troj var påsar
de hade 12 - godisarna de
la 4 godisar i varje påse
hur många påsar fick dom
de fick 3

I den andra uppgiften skulle eleverna skriva en räknehändelse till $3 \cdot 5 = 15$. Det klarade 58 procent av eleverna på ett fullt godtagbart sätt.

Skriv en räknehändelse om Nova och Troj som passar till
 $3 \cdot 5 = 15$

Eleven visar förståelse för multiplikation som upprepad addition

Det är fem bilar som står på en pakering. Det kommer fem bilar till. Och sen kommer det fem bilar till. Hur många bilar är det? Svar: 15 st.

Skriv en räknehändelse om Nova och Troj som passar till
 $3 \cdot 5 = 15$

Eleven ser multiplikation som grupper om 3 med 5 föremål i varje grupp

hova och troj har 3 påsar som rymer 5 kulor var. Hur många kulor behövs till de 3 påsarna. Svar: 15 kulor

Mätning

I delprovet som prövade elevernas kunskaper om och i mätning, skulle eleverna uppskatta längd, vilket så gott som alla kunde. Däremot var det betydligt svårare när de skulle använda en avbruten linjal och mäta hur långa tre saker var. Linjalen var sönder strax före 10 cm och det gjorde att när en del av eleverna skulle mäta läste de bara av linjalen och fick då ett värde som var 10 större än det rätta. En vanlig lärarkommentar är att eleverna är vana vid att börja mäta vid 0 och hade därför svårt att använda en avbruten linjal. Det är viktigt att eleven förstår att det är mellanrummen mellan markeringarna som är mätenheten så att de inte enbart läser av en linjal.

Inför kommande prov

De synpunkter och de resultat vi fått från den obligatoriska utprovningen i årskurs 3 har varit värdefulla för vårt fortsatta arbete. Ämnesprovet i matematik för 2010 kommer inte att vara lika omfattande som 2009. Det kommer inte att finnas något spel, men däremot par-/gruppuppgift och samverkan kommer att fortsätta att ske med ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk. Berättelsen om Nova och Troj kommer att introduceras i ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk. Ämnesproven i matematik och i svenska och svenska som andraspråk kommer att ha ett gemensamt tema, nämligen vänskap. Elevens självbedömningsdel kommer att finnas kvar liksom kunskapsprofilen.

Vår ambition är att även 2010 ha många omväxlande och varierande uppgifter. Provet kommer att pröva delvis andra mål än provet gjorde 2009. Även framöver utgår vi från läroplan och kursplan och tar därmed inte hänsyn till om innehållet har behandlats i undervisningen eller i använda läromedel. Eftersom det inte kommer att finnas någon pärm utan materialet kommer att föreligga i olika häften är vår förhoppning att materialet kommer att vara mer överskådligt och lätthanterligt än 2009 års prov.

**Genomförandet av
ämnesprov i svenska och
svenska som andraspråk
för årskurs 3 2009**

Genomförandet av ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 2009

Barbro Hagberg-Persson vid Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk 2009 har utarbetats av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, på uppdrag av Skolverket. Projektledare för provgruppen är Eva Östlund-Stjärnegårdh och provansvarig för ämnesprovet i årskurs 3 är Barbro Hagberg-Persson. Framtagandet av material och provkonstruktion har – förutom möten och diskussioner med Skolverket – skett tillsammans med projekt- och referensgrupper bestående av forskare, lärarutbildare och yrkesverksamma lärare i årskurs 3.

I uppdragsbeskrivningen från Skolverket framgick bl.a. att provet skulle utformas så att kontexten var bekant för elever i de tidiga skolåren och att hänsyn skulle tas till elevernas ålder. Det framgick också att utprövningar av provuppgifter skulle göras i tillräckligt stor omfattning för att säkerställa provuppgifternas kvalitet.

Större och mindre utprövningar

Tidigt under provkonstruktionen prövades delar av materialet i en mängd skolor runt om i landet. Tillsammans med lärarenkäterna, som ingick som en del av dessa utprövningar, fick vi omgående synpunkter att ta hänsyn till i vårt fortsatta arbete. En viktig länk har bedörmötena med verksamma lärare i regionen utgjort. Under dessa möten har vi livligt diskuterat materialets för- och nackdelar. Vi har också haft ett antal kontakter via e-post och telefon med olika personalgrupper inom skola och kommun. Dessutom har våra personliga kontakter i samband med grundutbildningskurser och fortbildningskurser spelat en stor roll.

Projektgruppen har haft en nyckelroll under ämnesprovets framväxt. Gruppen har regelbundet sammanträtt, tagit intryck och bearbetat provmaterialet allt eftersom nya kunskaper tillförts gruppen. Detta har skett genom lärarenkäterna och den statistiska bearbetningen av utprövningsmaterialet som pågått under provets framväxt. Projektgruppen har genomgående fått ta del av statistiska underlag och sammanställningar. Dessa underlag har vi sedan bearbetat, förfinat och använt i provets utveckling på olika sätt.

Samverkan

Samverkan kring provkonstruktionen med Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC), Stockholms universitet, har skett kontinuerligt med fortlöpande möten och samtal runt provets olika delar. Det har resulterat i att

ämnesprovet, som utgår från samma mål men olika kursplaner i svenska och svenska som andraspråk, genomgående har särskilda rubriker och i vissa fall även riktade bedömningsanvisningar utifrån kursplanen i svenska som andraspråk. Ett nära samarbete har även vuxit fram med PRIM-gruppen, Stockholms universitet, som har uppdraget att utveckla och konstruera ämnesprovet i matematik för årskurs 3. Samarbetet har syftat till en samsyn kring de båda proven. Denna samsyn har resulterat i att ämnesprovet 2009 inleds med en gemensam uppgift där berättelsen om Nova och Troj har en nyckelroll.

Vidare har några nordiska forskarkollegor som ingått i en referensgrupp gett synpunkter på provkonstruktionen i anslutning till ett par seminarier vi anordnat. Under hela ämnesprovets framväxt har dessutom konstruktionsarbetet förankrats och diskuterats i samband med ett antal konferenser och seminarier där vi deltagit för att så brett som möjligt få kunskaper från olika håll.

Utveckling av ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk

Under november månad 2007 skickade vi ut en intresseförfrågan till ett stort antal lärare, i de tidiga skolåren, med önskan om samarbete för utprovning av uppgifter som anknöt till de då föreslagna målen i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3. Glädjande nog ledde denna intresseförfrågan till att ca 75 lärare runt om i landet blev medarbetare i denna process.

Samtidigt frågade vi fyra lärare, som undervisade i årskurs 3, om de ville ingå i en inledande utprovningsgrupp. Denna ”minigrupp” skulle användas i en pilotstudie. I december 2007 använde vi denna ”minigrupp” för utprovning av en enkät där lärarnas skattning av elevers läsförståelse framgick. Därefter prövade vi en skönlitterär text och en faktatext tillsammans med ett antal frågor på varje text. Detta material bearbetades statistiskt, förfinades och förändrades inför den första stora utprovningen. Pilotutprovningen ledde så småningom till att vi utvecklade ett antal läs- och skrivuppgifter (fyra skönlitterära texter och fyra faktatexter) med frågor tillsammans med ett antal skrivuppgifter (fyra berättande och fyra beskrivande skrivuppgifter).

I februari 2008 skedde utprovningen av de skönlitterära texterna tillsammans med de berättande skrivuppgifterna och i april gjordes motsvarande utprovning med faktatexterna och de beskrivande skrivuppgifterna. I dessa utprovningar deltog sammanlagt 69 skolor från olika delar av landet där landsbygd, tätort och storstad var representerade. Totalt ingick 1 134 elever i de två utprovningarna, varav 181 elever undervisades i svenska som andraspråk och 124 elever deltog i specialundervisning.

Efter noggrann bearbetning av utprovningsmaterialet och de ifyllda lärarenkäterna, där lärarnas kvalitativa kommentarer sammanfördes och den kvantitativa delen av lärarenkäten beräknades, analyserades läs- och skriv-

uppgifterna i olika gruppkonstellationer: projektgrupp, referensgrupp, statistiker, projektledare m.m. Denna analys ledde till att vi valde ut två texter (en skönlitterär text och en faktatext) att ingå i ämnesprovet för årskurs 3, 2009.

Under tidig höst 2008 bearbetade vi de två texterna som valts ut, för att under september/oktober göra en ytterligare utprövning för de delprov som rörde elevers läs- och skrivförmåga, denna gång i årskurs 4. I utprövningen deltog 18 klasser med 334 elever. Av dessa elever undervisades 62 elever i svenska som andraspråk och 115 elever deltog i specialundervisning. Utprovningmaterialet bearbetades och analyserades på ett likartat sätt som tidigare och diskussioner fördes även denna gång i ett antal gruppkonstellationer. Under hösten 2008 tillförde också Skolverkets implementeringsmaterial och implementeringskonferenser en extra dimension för provets utveckling.

Framtagandet av de två muntliga delproven skedde i mindre skala, då PRIM-gruppen redan gjort utprövningar tidigare under året för de gemensamma delar som de muntliga delproven i svenska och svenska som andraspråk bestod av. De utprövningar som vi gjorde i svenska och svenska som andraspråk utfördes i 4 av de 18 klasser som ingick i höstens utprovningsskolor. Vid dessa utprovningstillfällen observerade vi genomförandet och det muntliga arbetsmaterialet. Dessa observationer använde vi sedan som underlag för utveckling och bearbetning av de muntliga uppgifterna i projektgruppen. Därefter analyserade och diskuterade vi de två muntliga delproven i samband med ett bedörmöte där de slutligen fastställdes.

Två mål prövades inte i ämnesprovet 2009. Det gällde målen att kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt och att kunna skriva läsligt för hand. Dessa prövas i 2010 års ämnesprov.

Kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk

Målen i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 är desamma, däremot ingår de i två olika kursplaner. De två kursplanerna har mycket gemensamt men skiljer sig till viss del åt då det gäller beskrivningarna av ämnena och bedömningarnas inriktning. När det gäller bedömning i svenska som andraspråk står det t.ex. att ”Elevens medvetenhet om språkets betydelse som redskap för inläring, elevens skicklighet i att hantera språket i olika situationer samt elevens ökande formella säkerhet ger en inriktning för lärarens bedömning.” Denna skrivning finns inte i ämnet svenska.

Det är alltså den ökande formella säkerheten som ska ge en inriktning för bedömningen i svenska som andraspråk, och det i sin tur gör att elevens språk inte alltid behöver vara helt korrekt. Det innebär att andraspråkseleverna måste ges möjlighet att uttrycka sig komplext (både innehållsmässigt och språkligt) utan för tidiga krav på formell korrekthet. Bedömning av den formella korrektheten måste därför alltid ställas i relation till den språkliga komplexiteten.

Anpassning av provuppgifter

Spännvidden i språkbehärskning är stor mellan elever som nyligen anlänt till Sverige och elever med annat modersmål än svenska, födda i Sverige. Eleverna kan ha svårigheter att förstå innehållet i texter och språkligt kunna visa sina kunskaper på svenska. Skolverket har inte skrivit några generella riktlinjer för hur länge en elev ska ha varit i Sverige för att genomföra provet, utan detta avgörs av skolan. Skolverkets hållning är att när en elev bedöms förstå uppgifterna ska hon/han ha rätt att genomföra provet. En elev har rätt att göra vissa delar av provet, och provet kan då fungera som ett diagnostiskt material för läraren.

Utgångspunkterna för anpassningar av provuppgifter har varit att de elever som är i behov av särskilt stöd ska kunna genomföra provet utifrån vissa givna ramar. Några elever behöver kanske förlängd provtid, andra elever behöver mycket förförståelse innan ett delprov genomförs. Ytterligare andra elever behöver få en extra individuell genomgång så att läraren förvissas om att eleven har förstått uppgiften på rätt sätt.

I informationen till ämnesprovet framhålls att om något delprov anpassas av någon anledning ska det ändå förbli ett prov. Det har t.ex. inneburit att om en text läses högt för eleven, alternativt om eleven får texten uppläst via datorstöd prövas inte längre elevens kunskap mot de uppställda målen i läsning i samma utsträckning som är tänkt.

Ämnesprovets olika delar

I informationen kring ämnesprovet har vi framhåvt att materialets ”provkaraktär” ska tonas ner så mycket som möjligt och att ämnesprovet tillsammans med Skolverkets diagnosmaterial Nya Språket lyfter! ska kunna utgöra ett stöd för bedömning av elevers språkutveckling i svenska och svenska som andraspråk.

Inramningen till ämnesproven i matematik samt svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3, 2009 har utgått från en berättelse om två barn, Nova och Troj. I de två muntliga delproven, A och B, har eleverna fått vara med om en inledning till Nova och Trojs äventyr. För ämnesprovet i matematik har sedan Nova och Troj varit ett återkommande tema i alla delprov vilket inte gällt för ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk.

Elevernas läsförståelse har prövats med hjälp av en skönlitterär text (delprov C) och en faktataxt (delprov D). Uppgifterna till dessa båda delprov har haft samma utgångspunkter, att pröva elevernas läsförståelse ur följande två aspekter: läsförståelse där svaret – med viss omformulering – kan hämtas direkt ur texten och läsförståelse där svaret finns inbyggt i textens sammanhang och där informationen måste tolkas och/eller integreras.

Delprov E/F har prövat elevers skrivförmåga på olika sätt. Eleverna har haft i uppgift att skriva en berättelse som handlar om rädsla. Denna berättelse har sedan använts för att bedöma olika skrivmål. I delprov E prövas elevernas förmåga att kunna skapa en tydlig handling med hjälp av en enkel kronologi och i delprov F prövas om eleverna kan stava och använda sig av stor bokstav och punkt i berättelsen. Delprov G har slutligen prövat om eleverna kan skriva en beskrivande text utifrån ett tydligt innehåll.

Översikten nedan visar alla de delprov som ingick i 2009 års ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk, tillsammans med elevens självbedömning.

Självbedömning/ Delprov	Innehåll	Bedömnings- underlag	Kravnivå	Mål som prövas
Elevers självbedömning Tid: ca 20 min. inkl. instruktion	Jag talar, läser och skriver	Bedöms ej		Lpo 94 Skolan ska sträva efter att varje elev utvecklar – sitt eget sätt att lära – ett allt större ansvar för sina studier – förmågan att själv bedöma sina resultat
A. Maskinen (individuell uppgift) Tid: ca 60 min. inkl. instruktion	Muntlig uppgift: berättande, beskrivande och muntliga instruktioner	Bedömningsunderlag med bedömningsgrunder	Tre av fyra punkter ska uppnås	Eleven ska – kunna berätta om och beskriva vardagliga händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt framgår – kunna ge och ta emot enkla muntliga instruktioner
B. Maskinen (gruppuppgift) Tid: ca 40 min. inkl. instruktion	Muntlig uppgift: samtal i grupp	Bedömningsunderlag med bedömningsgrunder	Tre av fyra punkter ska uppnås	– kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från egna och andras erfarenheter, texter och bilder genom att ställa frågor, framföra egna åsikter och ge kommentarer
C. Blodligan Tid: ca 60 min. inkl. instruktion	Läsuppgift: skönlitterär text	Rätt eller fel-svar	Minst 14 poäng ska uppnås	– kunna läsa elevnära skönlitterära texter och kunna återberätta handlingen muntligt eller skriftligt

Självbedömning/ Delprov	Innehåll	Bedömnings- underlag	Kravnivå	Mål som provas
D. Människors och djurs språk Tid: ca 60 min. inkl. instruktion	Läsuppgift: faktatext	Rätt eller fel- svar	Minst 13 poäng ska uppnås	– kunna läsa elevnära faktatexter och instruktioner och kunna beskriva och använda sig av innehållet muntligt eller skriftligt
E. Rädsla Tid: ca 60 min. inkl. instruktion	Skrivuppgift: berättande text	Autentiska elevtexter med bedömnings- kriterier	Texten ska ha en tydlig handling	– kunna skriva berättande texter med tydlig handling
F. Rädsla Tid: se delprov E	Samma elevtext som i delprov E	Autentiska elevtexter med bedömnings- kriterier	Ett antal rättstavade ord, korrekt interpunktion på minst tre ställen i texten	– kunna stava ord som eleven själv ofta använder i skrift och ord som är vanligt förekommande i elevnära texter – kunna använda sig av stor bokstav, punkt och frågetecken i egna texter
G. Djurens språk Tid: ca 60 min.	Skriftlig uppgift: beskrivande text	Autentiska elevtexter med bedömnings- kriterier	Texten ska ha ett tydligt innehåll	– kunna skriva enkla och elevnära faktatexter och instruktioner där innehållet klart framgår

Elevernas självbedömning och kunskapsprofil

I anslutning till ämnesprovet har eleverna uppmanats att skatta sin språkförmåga med stöd av ett underlag där de själva har tänkt efter och markerat hur säkra de känt sig när de talat, läst och skrivit i olika situationer. Tanken med denna självbedömning har varit att kunna jämföra elevernas egna upplevelser av att tala, läsa och skriva med deras resultat på delproven. En sådan jämförelse kan vara värdefull då den ger kunskap om elevens tilltro till sin egen förmåga i relation till resultatet på de olika delproven.

Lärarna har också möjlighet att sammanfatta både provresultat och elevens måluppfyllelse i en s.k. kunskapsprofil, en för varje elev. Utifrån denna kunskapsprofil kan varje elevs språkutveckling analyseras för att sedan ge underlag för det fortsatta arbetet.

Fältstudie under ämnesprovets genomförande

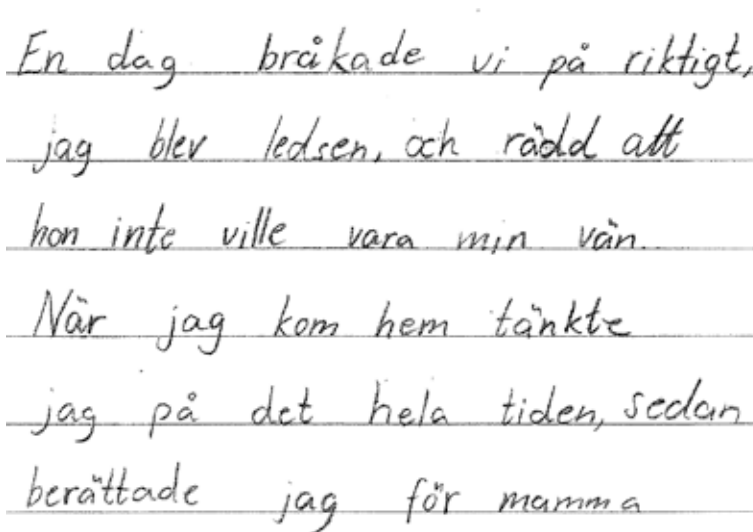
Ämnesprovet 2009 genomfördes under perioden 16 mars–15 maj, 2009. Under denna period observerade en grupp från institutionen, genomförandet i form av en fältstudie. Sammanlagt ingick 11 skolor med totalt 222 elever. I en klass observerades alla delprov, i övriga klasser studerades något eller några delprov.

Resultatet av fältstudien visar att genomförandet av de olika delproven i huvudsak har fungerat bra. Både fältobservationerna och lärarsynpunkterna bekräftar detta då de positiva iakttagelserna överlag dominerar. När det gäller delprov A och B framkommer det dock att läraren haft bekymmer med att hinna observera alla elevers muntliga språkförmåga samtidigt. Detta trots att läraren genomförde dessa delprov i halvklass. Bedömningsunderlaget som observationsinstrument fungerade däremot bra, enligt läraren.

För de två delproven, C och D som prövade elevernas läsförmåga visar fältstudien att tiden för introduktionen och hur utförlig den varit skiftat mellan lärarna. I lärarsynpunkterna lyfts även skillnaden mellan förväntade och sedan visade elevresultat fram.

Delproven E/F prövade elevernas skriftliga berättande. Elevernas uppgift var att skriva en berättelse om rädsla (se utdrag av elevtext 1). Här visar resultatet att den berättande skrivuppgiften i huvudsak har fungerat bra, men att vissa delar bör uppmärksammas. I första hand gäller det skrivuppgiftens instruktioner och bildmaterial. En annan aspekt är de två bilderna som hör till skrivuppgiften, som kan ha bidragit till att elevernas berättande text emellanåt fick formen av en mer beskrivande text.

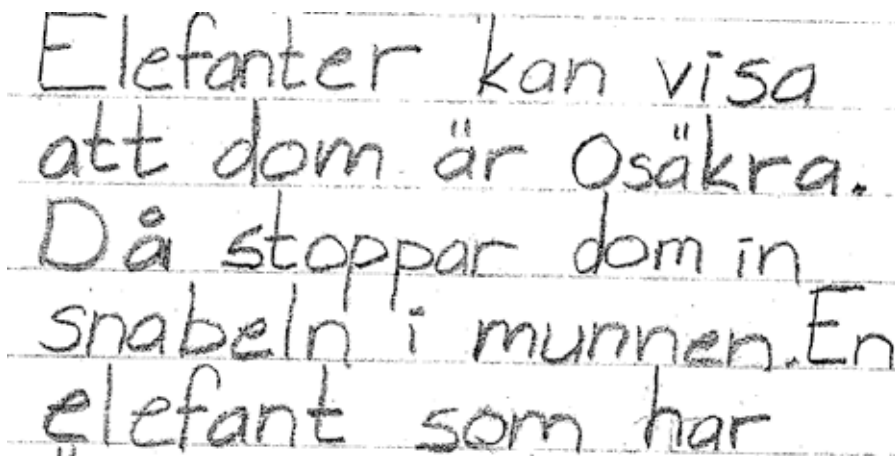
Utdrag ur elevtext 1: Berättande skrivuppgift

En dag bråkade vi på riktigt,
jag blev ledsen, och rädd att
hon inte ville vara min vän.
När jag kom hem tänkte
jag på det hela tiden, sedan
berättade jag för mamma

Delprov G prövade elevernas förmåga att skriva en beskrivande text. Även här framkommer vikten av att lärarinstruktionerna är tydliga så att eleverna kan ges de bästa förutsättningar att klara skrivuppgiften. Utdraget nedan visar ett exempel på en beskrivande elevtext.

Utdrag ur elevtext 2: Beskrivande skrivuppgift

Elefanter kan visa
att dom är osäkra.
Då stoppar dom in
snabeln i munnen. En
elefant som har

Utvärdering av ämnesprovet

Utöver resultatinsamlingen har även Institutionen för nordiska språk samlat in en lärarenkät och elevlösningar i anslutning till ämnesprovets genomförande. Av dem har en närmare analys gjorts av 2 402 enkätsvar och 558 elevlösningar, varav 23 elevlösningar från elever som undervisas i svenska som andraspråk.

Lärarenkäten

Lärarenkäten visar att lärarna överlag är positiva till ämnesprovet. När lärarna ger sina synpunkter på provet i sin helhet svarar de: bra (59 procent), ganska bra (35 procent), ganska dåligt (3 procent) och dåligt (1 procent). Synpunkter som att uppgifterna är bra, roliga och informativa blandas med kommentarer om att eleverna har uppskattat provet och tyckt om uppgifterna. De negativa kommentarerna som framkommer berör i de flesta fall tidsaspekten; det tar lång tid att göra provet, att rätta provet och att provet ligger för sent på våren. Organisationen kring provet både vad gäller provpärmens struktur och organisationen, speciellt i samband med de muntliga delproven, lyfts också fram som problematiska.

I enstaka fall har elevernas åsikter om provet bifogats lärarenkäten. Här framkommer det att även eleverna till största delen är nöjda med provet. De gillar sagan om Nova och Troj och tycker att provet har varit kul i största allmänhet. De tycker också att de lärt sig mycket. Några elever framhåller att provet i svenska var lättare än provet i matematik och andra tycker tvärtom.

Kommentarer till resultaten

I de muntliga delproven (A och B) visar resultatinsamlingen att fler elever nått kravnivån i delprov A (98 procent) än i delprov B (95 procent). Detta har även lärarna lyft fram i enkäten. Här anser majoriteten av lärare att eleverna har löst de muntliga uppgifterna bra, men det framkommer ändå en viss skillnad då 88 procent av lärarna tycker att eleverna klarar delprov A bra, medan motsvarande siffra är 80 procent för delprov B. Man kan alltså konstatera att både lärarenkäten och resultatinsamlingen pekar på samma förhållande, d.v.s. att eleverna klarar de muntliga delproven bra, men fler klarar delprov A än B.

Samma tendens framstår i delproven (C och D) som prövar läsning. Här har 89 procent respektive 84 procent av eleverna nått kravnivån enligt resultatinsamlingen. Det kan då jämföras med lärarenkäten där 90 procent av lärarna anser att texten i delprov C var lagom krävande mot 85 procent av lärarna som tyckte detta om texten i delprov D. I lärarkommentarerna som följer svarsalternativen förtydligar lärarna att både den skönlitterära texten och faktatexten var bra, men att faktatexten var något svårare än den skönlitterära texten.

När det gäller de delprov (E/F och G) som rör elevers skrivande är bilden mer komplex. I resultatinsamlingen har 93 procent av eleverna nått kravnivån i delprov E, i delprov F har 85 procent nått kravnivån och i delprov G, 96 procent. Här skiljer sig dock läraråsikterna och elevprestationerna åt. Endast 67 procent av lärarna anser att den berättande skrivuppgiften (delprov E/F) har fungerat bra och motsvarande siffra för delprov G är 62 procent.

En del förklaringar ges i lärarkommentarerna där vissa lärare anser att temat (rädsla) för den berättande skrivuppgiften var stimulerande, medan andra lärare tycker temat inte tilltalade deras elever. Det framkommer också att inspirationsbilderna som hörde ihop med den berättande skrivuppgiften i många fall upplevdes förvirrade för eleverna. Flera lärare anser också att det var svårare för eleverna att skriva en beskrivande text än en berättande text. Då även fältstudien visar att vissa elever blev förvirrade av inspirationsbilderna till den berättande skrivuppgiften kommer dessa tas bort till kommande ämnesprov.

Lärarnas synpunkter när det gäller elevernas självbedömning är övervägande positiv. Kommentarer som att det är intressant att jämföra vad eleverna tycker med lärarnas åsikter framhävs. En del lärare menar dock att eleverna, och i vissa fall även lärarna, inte riktigt förstod vad denna del syftade till. Även kunskapsprofilen kommenteras i de flesta fall positivt, trots att en del lärare skriver

att de använder sig av egna bedömningsmallar och inte hade behov av provets kunskapsprofil.

Elevlösningar i urval

Ämnesprovets delprov A och B prövade elevernas muntliga kommunikation i ett speciellt sammanhang, närmare bestämt i en lärarledd undervisningssituation. Delprov A prövade elevens förmåga att berätta, beskriva samt hantera instruktioner på olika sätt. Delprov B prövade elevens förmåga att hantera samtalets olika funktioner i en grupsituation. Då inga elevlösningar samlats in och analyserats när det gäller de muntliga delproven kan vi bara konstatera att resultatinsamlingen visar att de flesta elever oberoende av språkbakgrund nått kravnivåerna för dessa två delprov. Detta gäller även majoriteten av elever med svenska som andraspråk.

Ämnesprovets delprov C och D prövar elevernas läsförmåga ur olika aspekter. Vid en analys av de elevlösningar som berör läsningen av den skönlitterära texten, delprov C, kan vi konstatera att majoriteten av dessa elever klarar kravnivån för målet. Av de 558 elevlösningar som analyserats har 8 procent inte klarat kravnivån. 25 procent klarar kravnivån precis eller med en poängs marginal. Detta resultat stämmer väl överens med resultatinsamlingen som visar att cirka två tredjedelar av eleverna har uppnått de allra högsta poängen för delprovet.

I likhet med resultatinsamlingen visar de analyserade elevlösningarna att delprov D, som prövar elevernas förmåga att läsa en faktatext, är svårare. I delprovet är det 18 procent som inte når kravnivån och 20 procent som når den precis, eller med en poängs marginal. Trots att delprov D är svårare än delprov C uppnår majoriteten av eleverna även kravnivån för delprov D. Det stämmer överens med resultatinsamlingen där knappt hälften av eleverna når de allra högsta poängen och två tredjedelar klarar kravnivån med god marginal.

De analyserade elevlösningarna som rör elevernas skrivförmåga visar att de allra flesta elever uppnår kravnivåerna för de tre delproven. När det gäller delprov E som prövar elevernas förmåga att kunna skriva en berättelse med tydlig handling är det 10 procent som inte når kravnivån för målet. För delprov F som prövar stavning och interpunktion är motsvarande siffra 18 procent. I delprov G som prövar om eleverna kan skriva en beskrivande text med ett tydligt innehåll är det 6 procent som inte når kravnivån. Dessa resultat pekar på samma tendenser som i resultatinsamlingen, dvs. att delprov F (stavnings- och interpunktionsförmågan) är svårare än delprov E och G.

Sammanfattningsvis visar resultaten att flertalet elever når kravnivåerna för alla delprov. Vidare visar resultatet att betydligt fler pojkar än flickor har svårigheter med att nå kravnivåerna för delproven. När vi jämför lärarnas be-

dömning av elevernas måluppfyllelse med resultatinsamlingen visar vår analys att de också i stort sett överensstämmer med varandra för alla delprov.

Vad kan vi lära inför kommande prov?

Vi kan konstatera att utprövningsomgången av ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 i huvudsak har mottagits positivt. Majoriteten av lärarna anger i lärarenkäten att provet är heltäckande och håller en lagom nivå, även om åsikterna kring provets svårighetsgrad varierar. Många lärare har även nämnt att eleverna har uppskattat provet, tyckt det har varit roligt och engagerande. En del lärare har också kommenterat att de med stöd av provet fått en klarare bild av varje enskild elevs språkutveckling.

Samtidigt framkommer det att lärarna tyckt att provet i sin helhet har varit tidskrävande att genomföra. Många lärare anger att de känt sig stressade under provperioden och att provpärmen varit oöverskådlig. Flera lärare nämner också att provperioden låg för sent under vårterminen i årskurs 3 för att resultatet skulle kunna redovisas under vårens utvecklingssamtal. För kommande ämnesprov 2010 har vi tagit lärdom av lärarkritiken som rört provpärmens utformning, och provmaterialets struktur och layout är nu förändrad.

Trots att många elever med svenska som andraspråk deltagit i våra utprövningar, har vi bara funnit få skrivna texter som haft framträdande andraspråksdrag. Detta är intressant i sig och behöver undersökas vidare. Det kan naturligtvis bero på att de andraspråkselever som deltog i utprövningarna 2008 har kommit långt i sin skrivutveckling på sitt andra- eller kanske tredjespråk.

Viktigt i detta sammanhang blir då att poängtera att målen för årskurs 3 prövar elevens vardagliga sätt att uttrycka sig. I målformuleringarna används begreppen vardagliga, bekanta och elevnära för att signalera ett språkbruk som eleven har erfarenhet av och möter på fritiden, i hemmet och skolan. Det är alltså dessa färdigheter som prövas i ämnesprovet. Det innebär att resultatet på delproven inte kan avgöra om en elev ska delta i undervisning i svenska som andraspråk eller inte, utan endast ska vara till hjälp för att bedöma om eleven når måluppfyllelsen för målen i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3.

När det gäller fältstudien visar även denna att delprovets genomförande i stort sett har fungerat bra. Lärarna har i de flesta fall varit nöjda och vi har i våra observationsanteckningar visat att det också gäller eleverna. Vi bör dock fördjupa våra kunskaper om förhållandet mellan lärarnas instruktioner och elevernas prestationer på delproven. Detta med anledning av att förberedelserna och instruktionerna inför delproven har varierat mycket i de olika skolorna vi observerat.

Resultatinsamlingen skiljer på elevgruppen som deltar i undervisning i svenska och elevgruppen som deltar i undervisning i svenska som andraspråk. Det är därför av stort intresse att framöver mer ingående analysera resultaten för elevgruppen som har svenska som sitt andraspråk.

I ämnesprovet 2010 kommer två mål prövas som inte prövades under utprövningsomgången 2009. Dessa två mål är: att kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt och att kunna skriva läsligt för hand. Elevernas flyt i läsningen prövas med stöd av en text som läraren läst högt för eleverna vid ett tidigare tillfälle under provperioden. Elevernas handskrivna berättande texter kommer utnyttjas för att pröva om eleverna kan skriva läsligt för hand.

För att ämnesprovet inte ska bli alltför omfattande för eleverna har vi valt att enbart pröva vissa delar av de mål som prövar den muntliga förmågan. Det gör att ämnesprovet 2010 kommer pröva målen som rör elevernas förmåga att kunna berätta, beskriva och ge och ta muntliga instruktioner men inte målet som rör elevernas förmåga att samtala.

Bilaga

PM om resultaten från ämnesproven i årskurs 3

Ämnesproven i matematik, svenska och svenska som andraspråk i årskurs 3 är obligatoriska¹ och resultaten ska användas för att studera hur väl eleverna uppnår kravnivåerna för de olika delproven i årskurs 3. År 2009 bestod de båda ämnesproven av sju delprov var. I denna PM presenteras de övergripande delprovsresultaten, resultatinsamlingen och deltagandet för respektive ämnesprov vårterminen 2009.

Bakgrund och syfte

Nationella prov i årskurs 3 genomfördes våren 2009 under perioden den 16 mars till den 15 maj i en utprovningssomgång och omfattar ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk. Ämnesproven i årskurs 3 är obligatoriska för skolorna att använda och resultat har samlats in från ett urval på 400 skolor för att ge en nationell resultatbild för årskurs 3 i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk.

Ämnesproven i årskurs 3 har till syfte att pröva hur eleverna har uppnått målen för årskursen i matematik, svenska och svenska som andraspråk. Provet ska vara ett stöd för lärarens bedömning av elevernas måluppfyllelse. Med stöd av resultatet från proven och lärarens bedömning ska proven tjäna som underlag vid utvärdering och uppföljning på både lokal och nationell nivå. Proven är konstruerade och utvecklade för att kunna infogas på ett så naturligt sätt som möjligt i undervisningen. Detta har säkerställts genom omfattande utprovningar av uppgifter i skolor över landet. Proven består av uppgifter som ska kännas bekanta för eleverna och i fråga om format, innehåll och tidsåtgång har hänsyn tagits till elevernas ålder och varierande utveckling.

Insamling

Statistiska centralbyrån (SCB) har på uppdrag av Skolverket genomfört insamlingen av resultat från ämnesproven i årskurs 3. Insamlingen pågick under våren 2009 med hjälp av ett webbaserat insamlingssystem. Urvalet omfattar 400 slumpmässigt utvalda skolor av totalt 3 834. Skolor med färre än åtta elever i årskurs 3 exkluderades. Urvalet är nationellt representativt.

¹ Grundskoleförordningen 7 kap. 10 §.

Uppgifter om samtliga elevers resultat på de utvalda skolorna samlades in. Sammanlagt efterfrågades uppgifter från 14 olika delprov (7 delprov i matematik och 7 delprov i svenska och svenska som andraspråk). Svartalternativen var följande:

- nått kravnivån för delprovet
- ej nått kravnivån för delprovet
- eleven har ej gjort delprovet.

Det är läraren som avgör om en elev bedöms nå eller inte nå kraven för respektive delprov. Till stöd har läraren bedömningsinstruktioner med anvisningar om kravnivåer. Kategorin uppgift saknas innefattar elever som varit frånvarande vid provtillfället/provtillfällena och undantagna elever där skolan av olika skäl bedömt att eleven inte kan eller bör genomföra delprovet. Urvalet har inte tagit hänsyn till regionala skillnader och skillnader mellan olika huvudmän. Uppgift om kön, föräldrars utbildningsnivå och svensk eller utländsk bakgrund har påförts via registerdata.

Beskrivning av skolorna och eleverna i urvalet

Av de 400 skolorna i urvalet har 398 rapporterat in uppgifter. Majoriteten av skolorna, 354 stycken, har en kommunal huvudman. Skolorna i materialet varierar i storlek men i genomsnitt har skolorna 28 elever i årskurs 3.

Uppgifter om ämnesproven har kommit in för totalt 11 147 elever vilket motsvarar 98,9 procent av de elever som enligt elevstatistik rapporterad den 15 oktober 2008 gick i dessa skolor.² De 11 147 eleverna motsvarar 12,1 procent av det totala antalet elever i årskurs 3 läsåret 2008/09.

Datamaterialet består av 50,5 procent pojkar och 49,5 procent flickor. Totalt 15,6 procent har utländsk bakgrund. Av dessa är 8,9 procent födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar och 6,7 procent är själva födda utomlands.³ Vad gäller föräldrarnas utbildningsnivå har 4,2 procent av eleverna föräldrar med högst förgymnasial utbildning, 42,8 procent har föräldrar med högst gymnasial utbildning och 51,0 procent föräldrar med eftergymnasial utbildning.⁴

² Totalt uppgick eleverna till 11 268 stycken i skolorna den 15 oktober 2008. Det är naturligt att elevantalet varierar något mellan mätpunkterna då elever kan flytta eller byta skola. Det kan även ske organisatoriska förändringar i skolorna.

³ Elver med utländsk bakgrund definieras som elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

⁴ För 1,9 procent av eleverna saknas uppgift om föräldrarnas högsta utbildningsnivå, dvs uppgift om utbildningsnivå saknas för båda föräldrarna i SCB:s utbildningsregister.

Deltagande i ämnesproven och bortfall

I det inkomna materialet finns en skola som inte har rapporterat in några resultat på något delprov och ytterligare tre skolor har inte rapporterade in några resultat från proven i matematik, samtliga fyra skolor har kommunal huvudman. Från alla övriga skolor finns resultat inrapporterade.

Uppgifter har inkommit från totalt 757 klasser och i genomsnitt har klasserna genomfört 6,7 av delproven i vardera matematik och svenska/svenska som andraspråk. Totalt 51 klasser gjorde inte alla delproven i matematik, motsvarande för svenska/svenska som andraspråk var 48 klasser. Det enskilda delprov som flest klasser inte har genomfört är matematikens delprov J, 41 klasser, vilket motsvarar 5,4 procent av antalet klasser. Dessa klasser är belägna i 29 olika skolor och i 6 av skolorna är det inga elever på skolan som gjort delprov J.

Totalt 198 elever har av olika anledningar inte gjort något av delproven (exklusive eleverna i de två skolorna i urvalet som inte deltog). Detta innebär att 98 procent av det rapporterade antalet elever i skolorna den 15 oktober 2008 har gjort något av delproven. En majoritet av eleverna har dock gjort de flesta av delproven, genomsnittseleven gör 13 av de totalt 14 delproven och 87,7 procent av eleverna gjorde samtliga ämnesprov.

Elever med utländsk bakgrund har genomfört proven i något mindre utsträckning jämfört med dem med svensk bakgrund (13,0 respektive 13,5 prov). Elever födda utomlands och främst de som invandrat efter ordinarie grundskolestart (år 2006 eller senare) har i högre grad än andra elever inte genomfört proven. En annan statistiskt signifikant skillnad är att elever med lägre utbildade föräldrar genomför något färre delprov jämfört med elever med högre utbildade föräldrar (12,5 jämfört med 13,4 respektive 13,5 prov).

Det är viktigt att försöka fastställa om eleverna i bortfallet systematiskt skiljer sig från dem som genomfört proven. Bortfallsanalyser har därför genomförts för delprov med något lägre deltagande:

- Matematik BC med ett bortfall på 5,7 procent.
- Matematik H med ett bortfall på 4,5 procent.
- Matematik J med ett bortfall på 5,6 procent.
- Svenska som andraspråk, samtliga delprov, bortfallet varierar mellan 6,7 och 7,9 procent.

I matematikens delprov B och C som rapporteras till ett gemensamt resultat, H och J fanns signifikanta skillnader mellan grupperna; färre provresultat inkom från elever med utländsk bakgrund (2–3 procentenheters differens)

samt från elever vars föräldrar enbart har grundskoleutbildning (7–8 procentenheters differens mellan inkomna provresultat från elever med föräldrar med enbart förgymnasial utbildning och elever med gymnasie- eller högskoleutbildade föräldrar).

För svenska som andraspråk påträffades signifikanta skillnader i deltagandet när det gäller föräldrarnas högsta utbildningsnivå. Barn vars föräldrar hade högst förgymnasial utbildning deltog i provet i betydligt lägre utsträckning än barn till föräldrar med minst gymnasial utbildning.

Dock rör det sig om låga frekvenser och det är få elever som inte genomfört proven. Således finns ingen anledning att anta att bortfallet skulle snedvrیدا resultatena.

Resultat

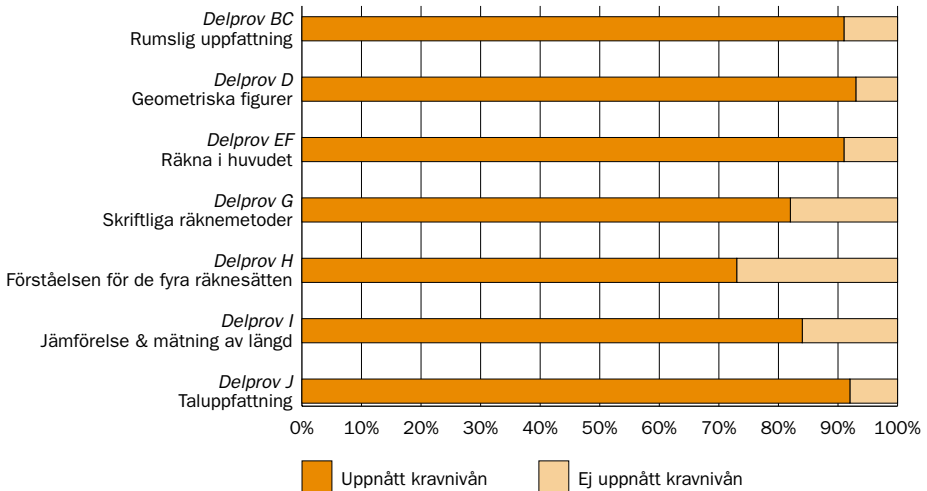
Resultaten från ämnesproven är en av flera indikationer på måluppfyllelse i de aktuella ämnena. Proven prövar inte samtliga mål som finns för årskursen eftersom de då skulle bli för omfattande.

Fram till 2008 har det enbart funnits mål att uppnå för det femte respektive nionde skolåret. Mål för årskurs 3 i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk beslutades av regeringen i juni 2008 och gäller från höstterminen 2008. Många skolor har därmed inte fullt ut hunnit lägga om undervisningen efter dessa mål som i stora delar har prövats i de delprov som presenteras nedan.

Skillnad mellan delproven i matematik

Det finns en variation mellan delproven hur väl eleverna lyckas uppnå kravnivån. Det delprov flest elever klarade var delprov D som prövade elevernas kunskaper om geometriska figurer och deras egenskaper. I detta delprov nådde 93 procent av eleverna kravnivån. Delprov H, där förståelsen för de fyra räknesätten, inte räknandet, prövades, hade lägst andel elever som nådde kravnivån, 73 procent.

Diagram 1. Andel elever som uppnår respektive inte uppnår kravnivån på de olika delproven i matematik

Utbildningsnivån hos föräldrarna har betydelse för elevernas resultat. Den största skillnaden finns mellan elever med kortutbildade och högutbildade föräldrar. Skillnaderna mellan dessa två grupper varierar mellan delproven. Det delprov i matematik som uppvisade den största skillnaden var delprov H "förståelsen för de fyra olika räkneseätten". Totalt 52 procent av de elever med kortutbildade föräldrar klarade kravnivån. Motsvarande för elever med gymnasialt och högskoleutbildade föräldrar var 67 respektive 79 procent.

Vissa signifikanta resultatskillnader finns även när det gäller kön. I tre av de sju delproven hade flickorna bättre resultat än pojkarna. Både flickor och pojkar klarade delprov D, som prövade kunskapen om geometriska figurer, bäst och delprov H var svårast.

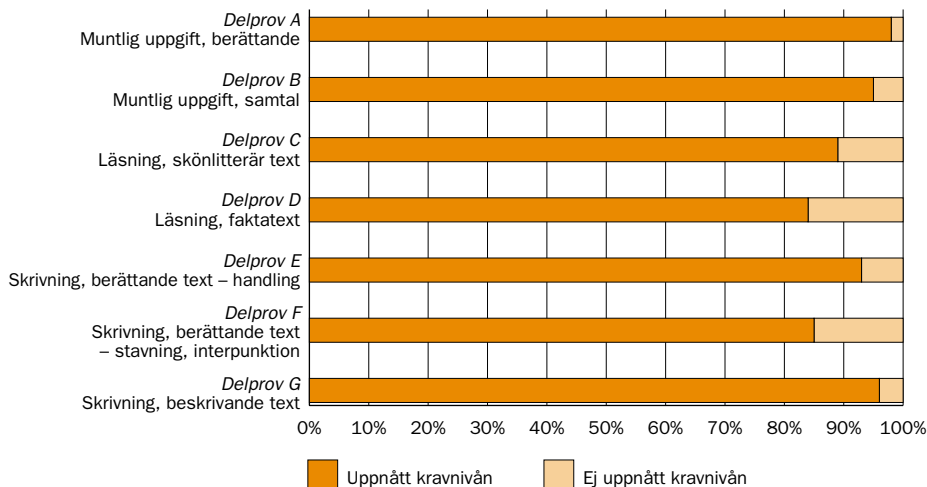
Utländsk bakgrund påverkar också resultaten. I samtliga delprov hade elever med svensk bakgrund bättre resultat än elever med utländsk bakgrund. Oavsett om eleverna har svensk eller utländsk bakgrund var delprov H svårast där 74 respektive 65 procent nådde kravnivån.

I svenska klarar flickorna delproven bättre än pojkarna

Det delprov i svenska som eleverna lyckades bäst i var delprov A som var en muntlig uppgift där eleverna skulle berätta och beskriva vardagliga händelser och kunna ta och ge muntliga instruktioner. Totalt 98 procent av eleverna uppnådde kravnivån på detta delprov. De delprov som eleverna klarade i lägst utsträckning var delproven D och F som prövade läsning av faktatext

respektive skrivning av berättande text där 15 respektive 16 procent inte nådde kravnivån.

Diagram 2. Andel elever som uppnår respektive inte uppnår kravnivån på de olika delproven i svenska

Även i ämnet svenska hade föräldrarnas utbildningsnivå mycket stor betydelse för hur väl eleverna klarade delproven. Delprov A ”muntlig uppgift, berättande” var det delprov samtliga elever klarade bäst oavsett föräldrarnas utbildningsnivå. Det delprov eleverna hade svårast för var delprov D som prövade läsning av faktatext. Detta delprov uppvisade även den största skillnaden mellan elever med kortutbildade och högskoleutbildade föräldrar där 70 respektive 89 procent av eleverna nådde kravnivån.

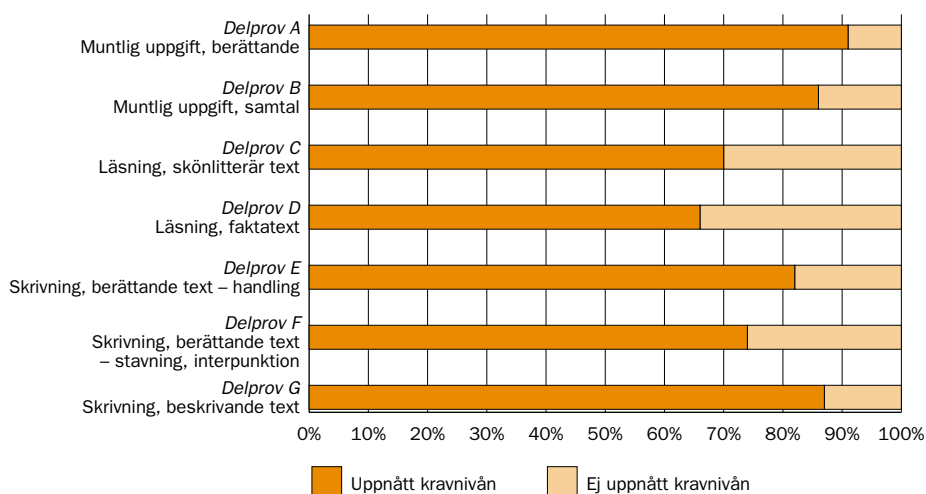
På samtliga delprov, förutom delprov A, uppnådde flickorna signifikant bättre resultat än pojkarna. Den största skillnaden var i delprov F som prövade stavning och interpunktion genom skrivning av en berättande text. Detta delprov hade pojkarna svårast för och skillnaden var 13 procentenheter. Det delprov där flickorna var minst framgångsrika var delprov D.

Elever med svensk bakgrund hade signifikant bättre resultat än elever med utländsk bakgrund för fem av de sju delproven. De största skillnaderna fanns för delprov C och D som prövar läsning av skönlitterär text respektive faktatext, en skillnad på 6 procentenheter.

I svenska som andraspråk var läsförståelseproven svårast

I svenska och svenska som andraspråk används samma prov men bedömningen av elevsvaren för eleverna som läser svenska som andraspråk görs utifrån ämnets egna kursplan. Totalt 839 av eleverna i urvalet följde kursplanen i svenska som andraspråk, vilket motsvarar 7,5 procent. Variationen mellan delproven är stor; läsförståelseproven C och D var de delprov som var svårast för eleverna, 70 respektive 66 procent nådde kravnivåerna. Delprov A, som var en muntlig uppgift där eleverna skulle berätta och beskriva vardagliga händelser och kunna ta och ge muntliga instruktioner, var det delprov som flest klarade, 91 procent.

Diagram 3. Andel elever som uppnår respektive inte uppnår kravnivån på de olika delproven i svenska som andraspråk

För alla de delprov i svenska som andraspråk som prövar skrivningsförmågan finns signifikanta könsskillnader där flickorna når kravnivån i högre utsträckning än pojkarna. Den minsta skillnaden mellan pojkar och flickor finner man i delprov A, C respektive D, dvs berättande muntlig förmåga respektive läsning.

Även i svenska som andraspråk har föräldrarnas utbildningsnivå stor betydelse för hur eleverna klarar delproven. Delprov C, D och F, dvs delproven som prövar läsning respektive stavning och interpunktion, är de delprov som uppvisar de största skillnaderna mellan elever med kortutbildade föräldrar och elever med gymnasialt eller högskoleutbildade föräldrar.

Tabeller på Skolverkets webbplats

Vill du se de aktuella tabellerna där uppgifterna är hämtade så hittar du dem på Skolverkets webbplats under "Statistik". Där finns statistik om ämnesproven i årskurs 3 för vårterminen 2009 på riksnivå.

Skolverket

www.skolverket.se